

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ (НЕМАЙНОВОЇ) ШКОДИ ЯК СПОСОБУ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ

Порушене, невизнане або оспорюване суб'єктивне право споживача транспортних послуг може бути захищене через систему, передбачених законодавством способів захисту (ст.16 Цивільного кодексу України). Серед способів захисту цивільних прав та інтересів – відшкодування моральної (немайнової) шкоди – має найскладніший механізм реалізації та застосування. При виборі цього способу захисту споживач транспортної послуги стикається з проблемою відмови у його застосуванні для відновлення порушеного права, що проявляється в обмеженні реалізації права на захист.

Основоположні правила про компенсацію моральної шкоди встановлені в Цивільному кодексі України. Основні з них сформульовані у ст. 23 ЦК, яка визначає загальні правові засади відшкодування моральної шкоди як способу захисту суб'єктивних цивільних прав. Моральна шкода полягає у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів, у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна, у приниженні честі, гідності, ділової репутації (ст.23 ЦК України) [1]. На формування визначення поняття моральної шкоди, очевидно, вплинула Постанова Пленуму Верховного Суду України №4 від 31.03.1995 „Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової шкоди)”, відповідно до якої мораль-

на шкода може полягати у приниженні честі, гідності, ділової репутації, моральних переживань у зв'язку з ушкодженням здоров'я, у порушенні нормальних життєвих зв'язків через неможливість продовження активного громадського життя, порушенні стосунків з оточуючими людьми, в настанні інших негативних наслідків [2].

Так, як найпоширенішими є позови пасажирів про відшкодування моральної шкоди до авіаперевізників, то розглянемо особливості задоволення вимог споживачів транспортних послуг при повітряних перевезеннях.

Пунктом 15 ст.100 Повітряного Кодексу України передбачено право пасажирів на компенсацію за затримку рейсу. За змістом цієї норми пасажир має право на відшкодування перевізником шкоди що сталася внаслідок затримки повітряного перевезення [3]. При цьому Повітряний кодекс не конкретизує вид шкоди - матеріальна чи моральна, що підлягає відшкодуванню, а лише передбачає можливість її відшкодування.

Як свідчить аналіз судової практики, пасажирів в переважній більшості випадків отримують компенсацію за готель та харчування, але рішення про компенсацію моральної шкоди пасажирам за затримку рейсу виносяться вкрай рідко. Це пов'язано з тим, що потерпілою стороною важко довести фіксований розмір душевних та моральних страждань, спричинених такою затримкою рейсу, а суду складно оцінити остаточний розмір моральної шкоди, та чи взагалі така мала місце.

Практично, кожне друге рішення, яке вирішується судом щодо можливості компенсації моральної шкоди пасажирам повітряного транспорту, в аргументуванні про відмову відшкодування моральної шкоди суд посилається на положення Монреальської конвенції про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень, Правил повітряних перевезень пасажирів і багажу, Правил перевезень пасажирів і багажу авіакомпанії та ЗУ «Про захист прав споживачів», відповідно до яких відшкодування перевізником моральної шкоди не передбачено. Крім того, суддя Бориспільського міськрайонного суду Київської області у Рішенні від 04 листопада 2011 року зазначив, що склалася відповідна судова практика з питання відмови у компенсації моральної шкоди пасажирам, що вбачається з ухвали Колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 18.07.2007 року та рішення колегії суддів судової палати в цивільних справах апеляційного суду Київської області від 30.11.2010 року [4], що є неприпустимим для нашої правової системи, яка за основу бере Закон, а не судовий прецедент.

Таке ж неповне задоволення позовних вимог пасажирів щодо відшкодування моральної шкоди притаманне і для інших видів транспорту.

На противагу таким твердженням нашої судової влади, можна висловити наступний аргумент. Пасажир будучи учасником цивільних правовідносин за договором перевезення додатково наділяється статусом споживача відповідно до ЗУ «Про захист прав споживачів». Таким чином, перелік прав пасажиря як споживача транспортних послуг, визначається не тільки ЦК України і спеціальним транспортним законодавством, а й ЗУ «Про захист прав споживачів». Серед таких прав є - право на відшкодування шкоди (збитків), завданих дефектною продукцією або продукцією неналежної якості, а також майнової та моральної шкоди (немайнової) шкоди, заподіяної небезпечною для життя та здоров'я людей продукцією у випадках, передбачених законодавством. Крім того, ч.2 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів», проголошує наступне: «При задоволенні вимог споживача суд одночасно вирішує питання щодо відшкодування моральної (немайнової) шкоди»[5]. Дані норми, вказують на те, що все ж таки на перевізника може бути покладений обов'язок відшкодування пасажирям моральної шкоди.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок про необхідність приведення у відповідність до ЗУ «Про захист прав споживачів» спеціальне транспортне законодавство щодо можливості отримання матеріальної компенсації, за заподіяну моральну шкоду. На нашу думку, такі дії варто здійснювати на рівні прав пасажирів. Так, зокрема у п.п. 156,159 Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту від 18.02.1997 № 176 [6], які передбачають «право пасажиря на компенсацію», - змінити наступним положенням: « Пасажир має право: на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної невиконанням умов договору перевезення або неналежною якістю транспортної послуги або надання такої послуги в неналежний строк». Загалом, норма такого змісту повинна знайти своє відображення у всіх спеціальних транспортних законах, через призму прав пасажирів, в тому числі і у ст.911 ЦК України, шляхом доповнення переліку прав пасажирів.

Отож, з метою забезпечення та гарантування права пасажирям на отримання компенсації моральної шкоди за порушення їх прав, першочерговим завданням є узгодження загального та спеціального законодавства. Такі нормативні зміни, в подальшому, мають позитивно (з користю для пасажиря) вплинути на судову практику вирішення спорів про відшкодування моральної шкоди за участю пасажирів та перевізників.

ків. А суди, керуючись, нормами Закону, повинні перш за все дослідити чи заподіяна моральна шкода пасажиру, з урахуванням ознак, передбачених у ч.2 ст.23 ЦК, а не вказувати у рішеннях про відсутність нормативного закріплення права у пасажирів на відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

1.Цивільний кодекс України від 16.01.2003 // [Електронний ресурс].-Режим доступу до докум.: <http://zakon1.rada.gov.ua>

2.Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31.03.95 N 4// [Електронний ресурс].-Режим доступу до докум.: <http://zakon1.rada.gov.ua>

3.Повітряний кодекс України від 19.05.2011 року № 3393-VI// [Електронний ресурс].-Режим доступу до докум.: <http://zakon1.rada.gov.ua>

4.Єдиний державний реєстр судових рішень// [Електронний ресурс].-Режим доступу до докум.: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/20070055>

5.Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-XII [Електронний ресурс].-Режим доступу до докум.: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1023-12/page>

6.Правила надання послуг пасажирського автомобільного транспорту від 18.02.1997 № 176 [Електронний ресурс].-Режим доступу до докум.: <http://zakon1.rada.gov.ua>